

(1) Confer Cujac. *observ. lib. 10. cap. 1. tom. 3. col. 525. edit. Mutin. seu Venet.*

(2) *Leg. 35. ff. de legib.* Ceterum jus consuetudinis vim nullam habet, si quid populus agat voluntarie, ac sine animo suscipiendæ obligationis; quemadmodum pii quidam, diuturnique usus jejunandi, aut orandi, cum desit voluntas populi, nullam obligationem inducunt.

(3) *Cap. 18. de præben.*

N. S. *Leg. 52. Dig. de Leg. Leg. 6 Tit. 2 Partit. 1.* Neque enim consuetudo præscribitur, ubi Legislator reclamet. Quas quidem condiciones ad veram generandam consuetudinem necessarias constituit Alphonsus Sapiens toto *Titulo 2 Partit. 1.*

(4) Confer Interpretes in *Cap. 25. de verb. signific. cap. 5. de offic. Ordin. in 6. et Leg. 2. et 3. C. quæ sit lmg. consuet.*

(5) *Cap. 1. de Constit. in 6.* Quare Tridentini Patres in decretis reformationis omnes contrarias consuetudines etiam immemorabiles expresse abrogare voluerunt; parique ratione utuntur Legislatores omnes tum profani, tum ecclesiastici, cum novas constitutiones emittunt.

(6) Pius IV. *Constit. in Principis 109. in Bullar. Magn. ult. edit. Rom. tom. 4. par. 2. pag. 214.*

CAPUT V.

DE ANTIQUIS JURIS CANONICI COLLECTIONIBUS.

51. ORIGO COLLECTIONUM CANONICARUM.—52. EARUM RATIO.—53. CANONES APOSTOLORUM.—54. COLLECTIO LECTA IN CONCILIO CHALCEDONENSI.—55. COLLECTIO JO. SCHOLASTICI.—56. EJUS NOMOCANON, ET ALIÆ GRÆCORUM COLLECTIONES.—57. INITIUM COLLECTIONUM CANONUM APUD LATINOS.—58. GRÆCORUM CODEX LATINE REDDITUS.—59. COLLECTIO DIONYSII EXIGUI.—60. METHODUS HUIUS COLLECTIONIS.—61. COLLECTIO HADRIANA.—62. COLLECTIONES AFRICANÆ, GALLICANÆ, ET FULGENTII FERRANDI.—63. COLLECTIO CRESCONII ET ALIÆ.—64. COLLECTIO ISIDORI MERCATORIS.—65. CAPITULA FALSO ADSRIPTA HADRIANO.—66. ISIDORI COLLECTIONIS AUCTORITAS.—67. ROMÆ SERO COGNITA.—68. FALSA SUNT MONUMENTA EA COLLECTIONE COMPREHENSÆ.—69. CURAB ISIDORO CONFICTA?—70. TOTA COLLECTIO SPECTAT AD ARCADAS EPISCOPORUM ACCUSATIONES.—71. CANONES PÆNITENTIALES, COLLECTIONES REGINONUS BURCHARDI, IVONIS.

51.

Patefactis fontibus Juris Canonici, reliquum est ut videamus, quemadmodum ab iis fontibus deducti sint Canones, atque in unum corpus collecti, ne incerto vagarentur, atque ut omnibus facilius innotescerent. Vix ulla in initio novas leges condere opus fuit; sed labentibus annis, cum multa quotidie inciderent, quæ regalis indigebant, quibus apte componerentur, oportuit evulgare canones; quod factum ab Ecclesia est non modo Constantino Imperatore, cum quiete, et tranquillitate Ecclesiæ data, sua

Christianis libere permissa Religio est, sed etiam cum ipsi ethnicorum jugo premerentur. Hinc aucto in dies Canonum numero; visum est eos ex multis Conciliis collectos in unum corpus conferre, idque primum in Orientali, tum in Occidentali Ecclesia factum est.

52. Variæ variis temporibus prodire hujusmodi canonum collectiones; sed non eadem omnium ratio fuit. Aliæ canones integros, aliæ contractos, quædam solum canones, quædam canones simul, et leges habent, atque hæc à Græcis *Nomocanones* appellantur. Quod attinet ad methodum, in antiquioribus servata est ut plurimum ratio temporum, in recentioribus materiarum, scilicet ad certa capita, et titulos relati sunt canones, ut materia ipsa postulare videbatur. Nos primum *antiquiores* persequemur Juris Canonici collectiones, postea *recentiores*, quibus hodie in scholis, et in foro utimur, denique explicabimus *jus novum*, quod postremo editum est.

53. Antiquissima, cujus mentio sit in ecclesiasticis monumentis, est collectio *Canonum Apostolorum*, quos Græci numerant *octoginta quinque*, Latini tantum *quingüaginta* (1), Prodiit hæc collectio una cum *libris octo Apostolicarum Constitutionum* nomine Clementis Romani Pontificis (2), ac fuerunt, qui eas regulas Apostolis tribuendas putarent (3). Sed cum earum nulla sit mentio apud illos, qui tribus prioribus sæculis res Ecclesiæ scriptis illustrarunt (4); cum in iis multa sint, quæ cum Apostolorum ætate componi nulla ratione possunt (5), et quædam etiam, quæ Ecclesiæ doctrinæ adversantur (6); cum demum viri fuerint doctrina, et auctoritate graves, qui eos apocryphos judicarent (7): certum omnibus, exploratumque est, eos Apostolis adscribi non posse (8). Unum autem in corpus collecti videntur III., aut forte etiam IV Ecclesiæ sæculo, potissimum diversis ex synodis, atque ex ea disciplina, et legibus, quibus per tria priora sæcula Orientales Ecclesiæ regebantur (9).

(1) Revera Dionysius Exiguus tantum quingüaginta retulit Canones Apostolorum, ejusque exemplum sequuti sunt in suis Collectionibus Cresconius, Isidorus Mercator; alique apud Latinos canonum collectores. Quare in concilio Romano, quod habitum est anno 769. Stephano III. Pontifice *act. 4 collect. Labbei tom. 3. col. 485 ed. Venet.* habentur hæc: *non amplius suscipiantur Apostolorum Canonum prolata per S. Clementem, nisi quingüaginta capita, quæ suscipit Sancta Dei Catholica Romana Ecclesia.* Quod etiam constitutum est *can. 5. dist. 16.* Itaque Viri docti in *can. 2. dist. 16* legendum esse avimadvertunt *quingüaginta*, non *sexaginta*, quæ tamen Decretalis Zephyrino Pontifici attributa ab Isidoro Mercatore conficta est.

(2) Duas hujus Pontificis epistolas tanquam veras judicant eruditi; altera integra est, alterius vero tantum fragmenta supersunt. Tum illa, tum hæc referuntur à Constantio in *epist. Roman. Pontif. pag. 9. et seq.* Harum epistolarum veritatem late demonstrat Natalis Alexander *histor. eccles. sæc. 4 cap. 12 art. 12 tom. 5 pag. 41. ed. Venet. 1776.* Sed libros octo Apostolicarum Constitutionum, et cetera, quæ Clementi tribuuntur, ejus revera non esse, ostendunt Bellarminus *lib. de Script. Eccl. in Clement. Roman. tom. 7. oper. pag. 23. ed. Venet. 1728.* Baronius *Annal. Eccles. ad an. 52. §. 13. tom. 1. pag. 96. ed. Luc. an. 1758.*, ibique Pagius in *crit. ad. an. 100. §. 8 n. 9.* Perronius *Traité de S. Sacram. lib. 2 du S. Sacram. de l'Eucharistie cap. 2.* Petavius *ad Epiphanium Expos. Fid. lib. 5 n. 10 pag. 290. ed. Paris. 1622.* Christianus Lupus *Synodor. gener. pari. 5 in can. 2. Concil. Trullan. tom. 5. pag. 55. ed. Venet. 1724. opp. De Marca Concord. Sacerdot. et Imper. lib. 3. cap. 2.* Natalis Alexander *Hist. Eccl. sæc. 1. dissert. 19. pag. 489 tom. 3 cit. ed. Venet.*

(5) Fuit hæc pene recepta Græcorum sententia. Certe Joannes Antiochenus in ea se fuisse opinione, non obscure declarat epigraphe ante hos canones descripta: *Sancti Domini discipuli, et Apostoli octoginta quinque canones Clementis opera ediderunt.* Eadem videtur fuisse sententia Concilii Trullani *can. 2.* uti ad hunc Canonem animadvertunt Balsamon, et Zonaras in *panth. can. Beveregii pag. 159. Oxonii 1672 tom. 1.* Quin etiam S. Joannes Damascenus *lib. 4 de fid. Orthodox. c. 17. tom. 1 pag. 284. ed. Lequienii Paris. 1742* canones Apostolorum inter libros hagiographos Sacræ Scripturæ recensendos putat; quod tamen eum inconsulto fecisse animadvertit Baronius *ad an. 402. n. 40 tom. 2. pag. 43. ed. Lucæ.* Quam Græcorum sententiam aliqui etiam ex Latinis sequuti sunt, veluti Turrianus *adv. Centur. Magdeb. lib. 1. Panvinius in tab. conc. præmiss. vit Pontif. Platina.*

(4) Certe Victor Pontifex in controversia de Paschate celebrando contra Asiaticos nusquam meminit Canonum Apostolorum, neque eos item memorarunt S. Cyprianus, aut Firmilianus, cum adversus Stephanum Pontificem gravis illa de Baptismo hæreticorum controversia serveret, quamquam omnes horum canonum auctoritate sententiam suam lueri possent. Maximi etiam momenti est silentium Eusebii Cæsariensis, et S. Hieronymi, qui in conservanda scripturæ Apostolicorum memoria diligentissime versati sunt.

(5) In his canonibus mentio est *Cantorum, Lectorum, Hypodiaconorum:* similiter habetur Parochiarum distributio, annua concilia metropolitana, distinctio honorum Ecclesiæ à bonis Episcopi, quo referuntur Canones 14, 15, 27, 38, 40, 45, ap. Cotelierium *PP. Apost. pag. 445 seq. tom. 1. ed. Amstelæd. 1724.* Verum hæc omnia multo post Apostolorum, et S. Clementis ætatem instituta sunt.

(6) Ita Can. 46 et 47 hæreticorum baptismus rejicitur, et can. 50 trina immersio in baptismo necessaria dicitur ad vim sacramenti. Quod utrumque ab Ecclesiæ doctrina alienum est.

(7) Gelasius Pontifex, et Isidorus Hispalensis uterque *apud Gratian. can. 5 dist. 15 et can. 1 dist. 16* apocryphos vocant canones apostolorum. Sed illud, quod de his canonibus in Gelasiano decreto est, non Gelasio, sed Hormisdæ Pontifici tribuendum, putant Fratres Ballerini in *Append. ad Opera S. Leonis M. l. 3 part. 5 c. 41 §. 40 pag. 153.* Non enim ante interpretationem Dionysii Exiguus, Apostolorum Canones Latinis cogniti fuisse videntur; eum antiquioris versionis, per quam illi his canonibus uti potuerint, nullum uspiam indicium sit.

(8) Vid. Tillemontium in *vit. S. Clem. art. 7 tom. 2. pag. 164. ed. Venet. 1752* Albaspinæum *lib. 1 observ. 15 pag. 52. ed. Neap. 1770.* Pagium in *crit. Baron. ad an. 402 §. 40 p. 19 t. 2. edit. Luc. Van-Espen dissert. in Canon. Apost. Natal. Alexand. Hist. Eccl. tom. 5 sæc. 1. diss. 18. pag. 179. ed. Venet. an. 1775.* Petr. de Marc. *Concord. Sacerd. et Imper. lib. 5 cap. 2. Bevereg. in Præfat. ad suas in hos Canones adnot., quæ extant in fin. tom. 2 Synod. sive Pandect. canon pag. 1 et seq. Oxonii 1672 et in Cod. Canon. Eccl. prim. vind. Cotelierium in Patr. Apost. tom. 1 pag. 429. ed. Amstel. 1724.*

(9) Sunt qui II, aut III. ineunte sæculo, sunt etiam qui tantum sæculo V. hos canones collectos putant. Bevereg. *loc. cit.* et Doujat *prænot. canon. lib. 5 cap. 2.*

N. S. De his quales quales sint, neque vel hiscent Concilia nostra; quocirca eos nunquam tanquam authenticos Hispaniam agnovisse putamus.

54. Proximum (1) post Canones Apostolorum locum obtinet collectio, cujus in Concilio Chalcedonensi mentio est (2). Non satis exploratum est, quibus canonibus ea collectio constaret, et forte initio, tantum comprehendit Canones Nicænos, Antiochenos, Neocæsarienses, atque Gangrenses, licet postea canones etiam aliarum Synodorum adjuncti fuerint (3). Nam primum accesserunt canones Antiocheni, tum in aliquo codice Chalcedonenses, et Constantinopolitani, in aliquo Laodiceni, Constantinopolitani, et Chalcedonenses. Non enim omnium Codicum eadem est ratio, cum non una mens esset eorum, qui additiones illas in primo codice faciebant arbitrio et voluntate sua (4).

(1) Petrus Pithæus in Synopsi historica eorum, qui canones collegerunt, profert Sabinum Heracleæ in Thracia Episcopum, quem Socrates *lib. 1 cap. 8 pag. 21. ed. Valesii Cantabrigiæ an. 1720* testatur *diversarum synodorum acta unum in corpus collegisse.* Sed hic, teste ipso Socrate *loc. cit.*, Macedoniæ sectæ Episcopus, non canones catholicorum conciliorum, sed hæreticorum Synodos, eaque collegit monumenta, quæ suo magis placebant ingenio, quædam immutans, et quædam prætermittens, ut cuncta ad suum institutum, sensumque pertraheret. Nam et convellentæ Nicænæ fidei causa ejus concilii antistites tanquam imperitos deridebat. Quare hæc Sabini collectio inter codices sacrarum canonum, de quibus agimus, locum habere non potest. Christophorus Justellus *Codicem Canonum Ecclesiæ universæ,* quem Parisiis edidit an. 1610, illum esse putat antiquum codicem, cujus in Chalcedonensi Concilio sit mentio, et quo ante ipsum Concilium tum Orientalis, tum Occidentalis Ecclesia utebatur. Verum illam *Codicis Canonum Ecclesiæ universæ* inscriptionem uti nimis speciosam improbant Fr. Florens in *dissert. de orig. art. et auctor. Jur. Canon. pag. 27 tom. 1. ed. Norimb. 1756.* et Petrus Constantius in *præfat. ad epistol. Rom. Pontif. §. 1 n. 53 et seq. pag. 53.* neque hæc collectio, uti est à Justello edita, in ullo antiquo codice reperitur, sed eam ipse ex pluribus collectionibus suo arbitrio composuit. Extat hic Justelli Codex in *Bibliot. Jur. Canon. Guillelmi Voelli, et Henrici Justelli tom. 1 pag. 29. ed. Paris. an. 1661,* atque in

præfatione Bibliothecæ præfixa Cristophorum defendunt, quod amplum illum suæ collectioni titulum adiecit.

(2) In quibusdam Chalcedonensis Concilii actionibus non solum codicis canonum expressa sit mentio, sed etiam aliqui ex eo codice canones recitantur, et quidam etiam distincti numeris, qui perpetuam ostendunt numerorum seriem, quæ non nisi in canonum collectionem quadrare potest. Quod videri potest *act. 4 act. 11 et in actione de Caroso et Dorotheo apud Labbeum tom. 4 Conc. col. 1418, 1427, 1610 ed. Venet.*

(3) Hæc quidem, meo iudicio, probabilior sententia est, quam late demonstrant Fratres Ballerini *in apend. ad oper. S. Leonis M. tom. 3 part. 1 cap. 2 num. 5 et seq. pag. 15. et seq.* Vulgata tamen opinio est, quam ipsi Ballerini refellunt, quod antiquissima hæc collectio, eujus in Chalcedonensi Concilio mentio est, contineret canones 20. Nicænos, 24. Ancyranos, 14. Neocæsarienses, 20. Gangrenses, 24. Antiochenos, 59. Laodiceos, et Constantinopolitanos 5. Verum ea collectio non alios initio comprehensisse videtur canones, quam Nicænos, Ancyranos, Neocæsarienses, Gangrenses; canones autem reliquarum Synodorum deinceps additi videntur.

(4) Quod cum retineatur, facile componi poterunt desidia, quæ inter eruditos sunt, de antiquissimo Græcorum Codice, quem Chalcedonense Concilium memorat. Nam quidam codices majorem, et quidam minorem habent numerum canonum; atque omnes ex hæc codicum multitudine, et varietate eruditorum controversiæ exoruntur. Ego codice in Concilio Chalcedonensi lecto tantum comprehensos arbitror canones quatuor conciliorum, quorum paulo ante facta mentio est. Sed plures deinde huic codici factæ sunt accessiones, eæque dissimiles, uti ferebat ingenium, ac studium eorum, à quibus hujusmodi accessiones fiebant. Inde orta est illa codicum diversitas, unde tot inter eruditos turbæ exortæ sunt.

55. Medio sexto sæculo additi sunt canones Ephesini; ac denique Joannes cognomento *Scholasticus*, quod esset ex schola sive ordine Advocatorum, Presbyter primus Antiochenus, deinde Justiniano Imperatore Patriarcha Constantinopolitanus, novam canonum collectionem tributam in titulos quinquaginta adornavit. Continet hæc collectio Apostolorum canones 78., Nicænos 20., Ancyranos 25., Neocæsarienses 14., Sardicenses 21., Gangrenses 20., Antiochenos 25., Laodiceos 59., Constantinopolitanos 6., Ephesinos 8. (1), Chalcedonenses 27., denique canones eductos ex epistolis S. Basili 68. Postremos hos canones ab aliis omissos primus Joannes in sua collectione descripsit, reliquos omnes ex antiquioribus arripuit (2).

(1) Joannes Scholasticus in præfatione describens ordinem canonum in suo codice exhibitum, numerat canones Ephesinos 7, sed tamen in corpore operis *tit. 4* etiam octavum laudat.

(2) Quod diserte testatur ipse Joannes in præfatione suæ collectionis, quæ est apud Voellum, et Justellum *Biblioth. Jur. Canon. vet. tom. 2 pag. 499 et seq.* Quare vehementer errat Cristophorus Justellus, qui primus Sardicenses canones Græco Codici Joannem Scholasticum addidisse arbitra-

tur. Certo quidem statui non potest, num Sardicenses canones habuerit antiquissimus ille codex, qui continenti serie numerorum in Concilio Chalcedonensi lectus fuit; sed tamen dubitari non potest, quia aliis quibusdam Codicibus etiam Sardicenses canones comprehenderentur, quod late ostendunt Fratres Ballerini *loc. cit. part. 1 cap. 6 pag. 34. et seq.*

56. Edidit ipse Joannes etiam *Nomocanonem* (1), divisum item in titulos quinquaginta, ac per materias distinctum, iisque adiecit leges, eductas præsertim ex Codice, et Novellis Justiniani. Novas quoque additiones accepit Græcorum codex, cum Trullana, aut Quinisexta Synodus habita est (2); neque suus apud Græcos honos defuit collectionibus Photii, qui Græcorum schismatis vel auctor, vel certe pars magna fuit, Simeonis Logothetæ, Alexii Aristini, Arsenii, Harmenopoli, de quibus omnibus singillatim dicere longum est, ac non necessarium (3).

(1) *Nomocanonis* nomine hæc collectio appellatur, quoniam continet legum cum canonibus collationem. Harum igitur collectionum, quæ ex legum, et canonum mixtura *Nomocanones* appellatæ sunt, quæque apud Græcos plures numerantur, originem ab Joanne Scholastico repetit Fr. Florens *loc. cit. pag. 50.* Hic etiam Joannis Scholastici *Nomocanon* est apud Voellum, et Justellum *Biblioth. jur. canon. tom. 2 pag. 605 et seq.*

(2) Synodus hæc, quæ Latinis conciliabulum est, Trullana appellatur, quod habita fuit in Trullo palatii Constantinopolitani; dicitur autem Quinisexta, quod ejus Præsules editis de disciplina canonibus videri vellent supplevisse illud, quod V. et VI. generales Synodi non præstiterant. Romana Ecclesia eos tantum probavit hujus Concilii canones, qui nihil haberent, quod superioribus synodis, probatisque moribus adversaretur, sicuti Humbertus Cardinalis Episcopus Silvæ-candidæ, Leonis IX. Legatus apud Græcos, declaravit. Integram hanc Græcam collectionem cum scholiis Zonaræ, et Balsamonis, hominum schismaticorum, Oxonii edidit Guillelmus Beveregius an. 1672.

(3) De his omnibus collectionibus agunt Joannes Doujat., *prænot. canon. lib. 5. cap. 6. et seq.*; et Joseph. Anton. Brunus. *Introdutione alla Giurisprudenza Canonica par. 4. cap. 1. §. 5. et seq.*; et hæc quoque descriptæ sunt à Justello et Voello *Biblioth. canon. tom. 2. pag. 675. et seq.*

57. Serius in Latina Ecclesia canonum collectiones adhiberi cœperunt. Ea enim ante Nicænam Synodum non aliis usa videtur regulis, quam Sacris Scripturis, et Traditione; ita ut tota fere disciplina moribus, et consuetudine magis, quam jure scripto plerisque in rebus regeretur. Sed post habitam Nicænam Synodum ejus canones latine redditi sunt, atque iis Latina Ecclesia uti cœpit una cum Sardicensibus (1).

(1) Insignis est locus Innocentii I. *in epist. 7. ad Cler. et Popul. Constantinopolitanum ap. Constantium epist. Roman. Pontif. tom. 1. col. 799.*

ubi inquit: quod autem ad canonum observationem attinet, solis illis parendum esse dicimus, qui Nicææ definiti sunt; quos solos sectari, et agnoscere debet Ecclesia Catholica. Ipse Innocentius in *epist. 5. ad Theophilum Alexandrin.* apud eundem Constantium *col. 790.* habet hæc: *Tu igitur, si iudicio confidis, siste te ad synodum, quæ secundum Christum fuerit, et ibi expositis criminationibus sub testibus Nicæni Concilii canonibus (alium enim canonem Romana non admittit Ecclesia) securitatem habebis contradictionis expertem.* Cum Nicænos canones Innocentius memorat, intelligit etiam Sardicenses, quoniam hoc concilium tamquam Nicæni appendix habebatur. Locus hic Innocentii satis evidenter ostendit, usque ad eam ætatem Romanam Ecclesiam Nicænos tantum canones agnovisse; non defuerunt tamen, qui ea verba aliter intelligenda esse putarunt, sed eos late refellunt Fratres Ballerini *loc. cit. cap. 1. §. 1. et 2. pag. 51. et seq.*

38. Temporum autem cursu evenit, ut Græcorum codex privato studio latine redderetur; ac duæ præsertim ante Dionysium sunt huiusmodi antiquæ versiones totius Græci Codicis canonum, altera, quæ *Isidoriana*, altera, quæ *Priscæ* appellatur. Illa forte est antiquior, fuitque vulgata ex collectione Isidori, à quo nomen accepit; Isidorus autem eam ex antiquiori Hispanica collectione transcripsit. Continet canones Nicænos, Ancyranos, Neocæsarienses, Gangrenses, Sardicenses, Antiochenos, Laodicenos, Constantinopolitanos, et Chalcedonenses. Initio fortasse non omnes hos canones comprehendebat, sed novas recentiori ætate aliorum canonum accessiones accepit. *Priscæ* Græcorum canonum versio paulo minus antiqua videtur, eaque complectitur canones Ancyranos, Neocæsarienses, Nicænos, Sardicenses, Gangrenses, Antiochenos, Chalcedonenses, Constantinopolitanos (1).

(1) *Priscæ* Græcorum canonum Latina interpretatio ea solet appellari, quam ex antiquo M. S. codice vulgarunt Henricus Justellus, et Guillelmus Voellus in *Biblioth. jur. canon. tom. 1. pag. 277. Paris. 1661.* Eam diligentius cognitam, et emendatam iterum ediderunt Fratres Ballerini in *appendic. ad oper. S. Leonis M. tom. 5. col. 481. et seq.* Sunt hæc, *Isidoriana* nimirum, et *Priscæ*, celebriores Græcorum canonum Latinae versiones, quæ ante Dionysium in manibus hominum versabantur; sed tamen dubitari non potest, quin alias quoque collectiones latini habuerint, quæ tamen omnes privato studio perfectæ sunt. Earum quedam, præter Orientalium Ecclesiarum canones, etiam Africanos, et quasdam etiam Summorum Pontificum decretales comprehendebant. Nam ante ceteros Occidentales Afri primum collegisse videntur canones suos, qui ita celebres fuerunt, ut è Latinis codicibus græcè translati in Græcas etiam collectiones migraverint. His igitur canonibus locupletatis, auctasque fuisse constat aliquas Latinorum collectiones, et aliis etiam Romanorum Pontificum decretales accesserunt. Non enim iis assentiri, qui Dionysium primum fuisse putant, qui illas decretales collegerit. Fuit is quidem primus, qui decretales à canonibus conciliorum discrevit, atque ordine recensuit, cum in antiquis collectionibus omnia pe-

mixtim, et confuse describerentur; omnes tamen hæ collectiones privato studio absolutæ sunt, et ideo nulla earum constituere potuit codicem canonum, qui publica auctoritate receptus, jus Latinæ Ecclesiæ contineret. Codicis loco, ut arbitror, usque ad octavum sæculum Romanæ Ecclesiæ fuit Bibliotheca, quæ dicebatur *Archivum, Scriptoria, Chartarium*, ubi decretalium authographa, atque acta, et canones conciliorum, ceteraque ecclesiastica monumenta servabantur, qua de re videndi Constantius *præfat. ad epist. Roman. Pontif. num. 44. pag. 45. seqq.* et Cajetanus Cennius in *dissertationibus Italicis Pistorii editis an. 1778. tom. 1. dissert. 1. pag. 65. et seq.* Pontificæ literæ ad certas Ecclesias initio datæ omnibus postea communes fiebant, sicuti demonstratum est in *not. 2. ad §. 55.* ut omnibus innotescerent, et omnes parerent legibus, quæ ipsis literis erant constitutæ. Earum authographum in scriniis, aut archivo Sedis Apostolicæ servabatur, et huiusmodi authographum adhibebatur ad dirimendas controversias, quæ forte orirentur. Sic Hieronymus *adv. Rufin. lib. 5. opp. 1. 2. pag. 549. edit. Vallarsii Veronæ*, Rufinum de litteris ab Anastasio I. ad Joannem Hierosolymitanum datis dubitantem, ad *chartarium* provocat. Quare multa moliendo faciunt ut nihil agant, Van-Espenius, et ceteri, qui neminem ante Dionysium Pontificis decretales collegisse contendunt, ut inde illud educant consequens, quod ante Dionysium tantum conciliorum canones, non item Apostolicæ Sedis decreta auctoritatem obtinuerint. Fac verum esse, quod certe falsum est, id quod ajunt de Pontificis Decretalibus primum à Dionysio collectis, id tamen vetustæ earum auctoritati nihil detrahit. Cum enim privati codices nihil iis aut addere, aut adimere possent, quid intererat Sedis Apostolicæ, sive ejus decretales in iis descriptæ essent, sive essent omissæ? Vis earum non ex his privatis collectionibus, sed ex Pontificis potestate, atque ex ipso authographo in archivo servato repetebatur. Certe Sircius *ep. 1. ad Himer. Tarracon. ap. Constantium epist. Rom. Pontif. §. 20. col. 657.* postquam Himerium hortatus est *ad servandos canones, et tenenda decretalia constituta*, generalem illam sententiam pronuntiat, quod *statuta Sedis Apostolicæ, vel canonum venerabilia definita nulli Sacerdotum Domini ignorare sit liberum.* Etiam Leo M. *ep. 4. cap. 5. opp. tom. 1. col. 616. edit. Venet. 1755.* memorat *decretalia constituta Decessorum suorum, et Comprovinciales Episcopi Metropolis Arelatensis datis ad Leonem M. literis opp. S. Leonis tom. 1. ep. 65. cap. 2. col. 995. edit. cit.* non ex alio quo canonum codice, sed ex *scriniis* Sedis Apostolicæ decretorum Zosimo Pontificis vim omnem, et auctoritatem repetunt, uti observant Fratres Ballerini *not. 11. in dissert. 12. Quesnelli opp. S. Leonis tom. 5. col. 697. et 698. edit. ejus.* quos etiam consule in *appendic. par. 5. c. 1. §. 2. pag. 178. eod. tom. 5.* Cum igitur Ecclesia Romana, meo quidem iudicio, usque ad VIII. sæculum nullum habuerit codicem canonum, qui publicam auctoritatem obtineret, facile est judicare de codice, quem dedit Justellus in *Biblioth. Jur. Canon. tom. 1. pag. 29.*, itemque de codice, quem edidit Quesnellus in *appendic. oper. S. Leonis M.*, quemque ipse existimat antiquissimum esse codicem, quo Innocentio, Zosimo, et Leone Pontificibus Romana Ecclesia utebatur. Omnes privati codices sunt: ac de Codice Quesnelliano graviter, vereque disserunt Fratres Ballerini *loc. cit. par. 2. cap. 8. p. 122. et in adnot. et observ. ad dissert. 12. Quesnelli pag. 1685. et seq.* Idem debet esse iudicium de antiquis codicibus, quos memorat Petrus Constantius in *præfat. ad tom. 1. epist. Roman. Pontific. §. 2. num. 60. et seq. pag. 62;* nam hi similiter codices privati sunt.

59. *Priscam* hanc versionem indicare videtur Dionysius Exiguus, cum inquit, *se confusione priscae translationis offensum*, ad novam versionem animum appulisse. Fuit hic Dionysius instituto Monachus, natione Scythia, moribus, et domicilio Romanus, doctrina vero, ac vitæ integritate præclarus (1). Vitam agebat V. et VI. sæculo (2), ab eoque nostræ vulgaris epochæ origo repetenda est (3). Celeberrimum hujus Dionysii opus est collectio canonum, et constitutionum Sedis Apostolicæ, quæ ab auctoris nomine *Dionysiana* appellatur. Ea dividitur in partes duas, quarum altera conciliorum canones, altera Summorum Pontificum epistolas complectitur. Non uno, et eodem tempore, sed diverso utraque est edita, et utraque peculiare habet literas, quas *nuncupatorias* dicimus.

(1) De hoc Dionysio loquuntur Cassiodorus *divin. literar. cap. 23. pag. 551. tom. 1. ed. Rothomag. an. 1679.*, Trithemius *de Script. Eccles. num. 207. in Biblioth. Eccles. Fabricii cir. med. pag. 57. Hamburgi 1748.*, Bellarminus *de Script. Eccles. oper. tom. 7. pag. 201. ed. Venet 1728.* Dicitur autem est Dionysius Exiguus, non quod corpore pusillus esset, uti plures existimarent, cum neque id tradiderint antiqui Scriptores, qui de Dionysio egerunt, neque credibile sit, Dionysium, qui semetipsum *exiguum* appellat, summ hoc corporis vitium præferre voluisse. Potius sese *exiguum* Dionysius vocasse videtur modestiæ causa, quo nomine alii etiam, atque in primis Monachi, quorum è numero ille erat, uti solebant. Sic Anastasius Bibliothecarius sese *exiguum* appellat *Apologia pro Honorio ad Jo. Diaconum in collect. Concil. Labbei tom. 6. col. 1521.* cujus epigraphe est hæc: *Carissimo Fratri Jo. digno Christi Levitæ, Anastasius exiguus in Christo salutem.* Etiam S. Bonifacius Moguntinus sese *exiguum* appellare solebat, uti deprehendi potest ex ejus epistolis 9, 14, 15, 18, 20, 25 *in Biblioth. PP. tom. 13. pag. 73, 74, 75, 76, 78, 80 edit. Lugdun.*, atque inter has epistolas aliorum quoque exempla sunt, qui se modestiæ causa *exiguus* appellabant. Quin etiam piæ mulieres sese *exiguas* vocabant, uti patet ex epistola Cæsariæ Arelatensis, apud Martenium *Thesaur. nov. Anecd. tom. 1. col. 3. Paris. 1717.* Atque id etiam sibi vult Hincmarus Remensis, cum *in cp. 17. ad Nicolaum I. pag. 246. tom. 2. ed. Sirmondi Paris. 1645.* memorat literas *exiguitati meæ directas*; ex quibus omnibus patet, fuisse pluribus commune nomen hoc *Exigui*, et modestiæ causa usurpari consuevisse.

(2) Dionysius Romam venit Anastasio II. Pontifice, qui Pontificatum tenuit usque ad annum 498. Aut sub eo, aut sub Symmacho, qui proxime Anastasium sequutus est, primam suæ collectionis partem Dionysius edidit; sed pars altera certe post Anastasii obitum vulgata est. Nam in ea sunt Anastasii epistolæ, non item Symmachi, et cum Dionysius dicat, *se præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum constituta collegisse*, manifestum est, hanc partem, quæ Anastasii epistolas habet, eo mortuo vulgatam fuisse. Vid. Doujat. *prænot. can. lib. 3. c. 15. n. 2.*

(3) Confer ea de re Doujat. *loc. cit. num. 7.*

60. Primo canonum collectioni Dionysius operam dedit. Nam

novam Græcorum canonum versionem absolvit, suaque collectione complexus est 50. canones Apostolorum, tum sub una numerorum serie canones Nicænos, Ancyranos, Neocæsarienses, Gangreses, Antiochenos, Laodiceos, Constantinopolitanos, deinde Chalcedonenses, quibus ex Latino authographo subjecti sunt Sardicenses 21, ac tandem Africani distincti in numeros 138. Pars altera, quæ serius in lucem venit, comprehendit epistolas decretales Summorum Pontificum à Siricio usque ad Anastasium II, quibus postea decretales etiam aliorum Pontificum aliena opera accesserunt. Magna hujus collectionis celebritas, et magnus ubique honos fuit (1).

(1) Cassiodorus medio VI. sæculo inquit *loc. cit. Quos* (Græcos canones à Dionysio latine redditos) *hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Solus videlicet intelligendus est usus, qui ei collectioni nullam publicam auctoritatem attribuit, neque eam publicum Romanæ Ecclesiæ Codicem fecit.

61. Eam quibusdam additionibus locupletatam Carolo M. Francorum Regi Romæ tradidit Hadrianus I. Summus Pontifex, atque hæc collectio est, quæ *Hadriana* vocatur, et quam illæ præsertim additiones à Dionysiana distinguunt (1). Non tamen hujus collectionis, sive harum additionum auctor ipse Hadrianus habendus est (2); sed cum ita Summus Pontifex collectionem ipsam probasse visus fuerit, Apostolicam quamdam auctoritatem ea obtinuit, et *Codex Canonum* passim appellari cœpit (3).

(1) Hadriano I. Pontifice Carolus M. ter Romam venit, uti observavit Jacobus Sirmondus; ei vero in primo ejus adventu collectionem illam traditam fuisse putat Constantius *loc. cit. §. 8. num. 128. pag. 108.*

(2) Incertum est, quo primum tempore Dionysianæ collectioni illæ factæ sint additiones, quarum recentiores ad Gregorium II. pertinent. Sed eas ante Hadrianum jam factas fuisse certum est; quoniam Zacharias Pontifex *in epistola ad Pippinum et Episcopos, Abbates, et proceres Francorum*, quæ est *epist. 7. in collect. concil. Labbei tom. 8. col. 211. num. 3.* canones aliquot recitat *ex Concilio Africano*, alios vero *ex Concilio Carthaginiensi*; quæ Africanorum canonum inscriptio, et distinctio Hadrianae collectionis propria est.

(3) Hinc falsas epistolas Isidori Mercatoris, quæ postea prodierunt, aliqui rejiciendas putarunt, quia *in toto Codicis canonum corpore non continerentur conscriptæ*, uti patet ex *epist. 42. Nicolai I. ad univers. Episc. Gall. in Reg. Concil. collect. pag. 784. tom. 22. Paris. 1644.* Quo nomine *Codicis canonum* intelligi Hadrianam collectionem, manifestum est ex Hincmaro Remensi *ep. ad. Hincmar. Lugdunen. pag. 543. tom. 2. edit. Sirmondi Paris. 1645.* qui Isidorianas decretales repudiat, ac tantum retinetur.